

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

صحبت در استطاعت بود تا آنجائی که در نظرم هست راجع به مسئله زاد و همینطور راحله قسمتی از روایات را مطرح کردیم، این را هم عرض کردیم که منظور از زاد که در روایات شرط برای وجوب شرطی حج آمده چیست؟ روایاتی که در اینجا بیان کردند، روایات مختلفی بود همانطور که عرض شد در بعضی از روایات فقط زاد و راحله هست در بعضی تخلیه سرب هست، امنیت طریق هست، در بعضی صحت و سلامت بدن هست اینها محققات و علل جزئیة برای استطاعت است.

این روایات استطاعت را که خدمت رفقا خواندیم، تقریباً سایر روایاتی که در غیر از آن مثل مستدرک هم هست، مضمون واحد است به الفاظ مختلف آنچه که در این روایات مورد توجه قرار گرفت، یکی روایتی بود که حضرت می فرماید که اگر کسی می تواند به حج برود و مرکب برای حج به تنهایی نداشته باشد باید مقداری از آن راه را با مرکب برود و مقداری را مشیاً برود و این روایت بسیار روایت مهمی است. این روایت، را شیخ در تهذیب، جلد اول، صفحه ۴۴۷ و همینطور صدوق در توحید این روایت را ذکر کرده که روایت از محمد ابن مسلم است حضرت امام باقر علیه السلام می فرمایند: «فَإِنْ عُرِضَ عَلَيْهِ الْحَجُّ فَاسْتَحْيَا» اگر شخصی می دید که برایش حج عرضه شود و او حیا کند «قَالَ هُوَ مِمَّنْ يَسْتَطِيعُ» او از جمله افرادی است که مستطیع است «وَلَمْ يَسْتَحْيِ؟» چرا باید حیا کند؟ «وَلَوْ عَلَى حِمَارٍ أَجْدَعٍ أَبْتَرَ قَالَ فَإِنْ كَانَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْشِيَ بَعْضًا وَ يَرْكَبَ بَعْضًا فَلْيَفْعَلْ» خب در اینجا حضرت حکم به وجوب کردند برای کسی که می تواند بعضی از طریق را ماشیاً برود و بعضی را به مرکب سوار شود و روایت هم ظهورش در وجوب است نه در استحباب، چه اینکه بعضی ها قائل به استحباب هستند.

این روایت به ضمیمه روایاتی که زاد و راحله را شرط برای وجوب حج می دانند، در اینجا حضرت می فرمایند: اگر می تواند بعضی را مشیاً برود باید انجام بدهد این معلوم می شود که در جمع بین این و بین روایاتی که زاد و راحله را شرط وجوب می دانند این است که این مسئله استطاعت برای تحصیل راحله است، اما برای استحباب آن خب خیلی مستحب مؤکد است و بآی نحو کان انسان حج را برود اگر چه مشیاً این حج را بتواند انجام بدهد. بعضی ها اینطور گفتند خب صرف نظر از این اقتران بین این روایت و بین بقیه خود ظهور روایت در وجوب است چون در اینجا ندارد که مستحب است صحبت از حج است و حج هم همان ظهورش در وجوب است الا اینکه این قرینة صارفه ای باشد برای اینکه مورد سوال در حج استحبابی است نه در حج وجوبی پس بنابراین با این فرض ما باید این روایت را در کنار سایر روایات قرار بدهیم نه اینکه اول حکم بکنیم

بر اینکه این روایات دیگر زاد و راحله تام و تمام را شرط برای وجوب حج می‌دانند حال که در این روایت راحله تمام و کامل در اینجا وجود ندارد پس بنابراین مورد استحباب است، ببینید اصلا عکس شد مسئله در اینجا مسئله فرق می‌کند نسبت به روایات گذشته خدمت رفقا عرض شد دیگر از این به بعد دیگر مسئله یک مقداری دقیق می‌شود و بزنگاه افتراق در نظریه استطاعت حج و کیفیت حج با مسئله استطاعت از این به بعد روشن می‌شود منتهی بحث اصولی را ما انشاءالله از شنبه شروع می‌کنیم که آیا در حج این مسئله از نقطه نظر فنی و اصولی امری که متعلق به حج شده است این اقتضای اطلاق می‌کند؟ -رفقا هم روی همین زمینه مطالعاتشان را ببرند- یا اقتضای تقید می‌کند و اصل اولی در اوامر و نواهی شرعیه مطلقه است یا مقیده؟

ولی قبل از اینکه به این مسئله اصولی بخواهیم پردازیم نسبت به خود روایات یک مروری می‌کنیم تا اینکه استطاعت مورد نظر را از این روایات بدست بیاوریم که اصلا منظور امام علیه السلام از این مسئله استطاعت چیست؟ چه چیزی را امام علیه السلام در اینجا مورد نظر قرار داده است؟. همانطوری که در جلسه دیروز خدمت رفقا عرض شد روایات مختلف است که در بعضی از روایات فقط زاد و راحله است در بعضی از روایات «مَا يَقُوتُ بِهِ عِيَالَهُ» و «مَا يَقُوتُ بِهِ نَفْسَهُ» فی السفر داریم در بعضی از روایات داریم قوت عیال برای برگشت داریم. برگشت خودش داریم و در بعضی از این روایات حتی وجود مال هم در اینجا مطرح نشده بلکه حرفه ای داشته باشد که با آن حرفه بتواند زندگی خودش را ادامه بدهد و لو مال بالفعل هم نداشته باشد باز در اینجا استطاعت نسبت به این شخص صادق است. در بعضی از روایات تخلیه سرب داریم، در بعضی از روایات صحت فی البدن داریم در بعضی دیگر نداریم، مجموع این روایات را وقتی که ما بررسی می‌کنیم به این نکته می‌رسیم که امام علیه السلام در مقام بیان شروط عقلانیه است و در واقع شرط در اینجا شرط مقدمی است نه شرط وجوب یعنی وقتی که می‌فرماید در یک روایت زاد و راحله داشته باشد خب صحت فی البدن این دیگر نیاز به گفتن ندارد. در بعضی از روایات دارد تخلیه سرب ولی زاد و راحله ندارد این دلیل بر این است که خب این یک مسئله روشن است مگر امام برای بیان مقدمات هر چه هست باید بگوید امام فرض کنید می‌گوید که آقا بلند شو برو تهران بعد بگوید آقا برو ماشین بگیر یا مثلا بگوید آقا خر سوار شود آخر تو این دوران کسی سوار خر می‌شود می‌رود تهران؟. نه منظور از امام که برو تهران یعنی ماشین بگیر برو یا با اتوبوس برو یا با سواری برو، فرض کنید یا اینکه امام بگوید وقتی خواستی بروی مواظب باش کفشت را بپوشی پا برهنه نروی! اینها دیگر چیزهای خنده دار است که فرض بکنید وقتی یک حکمی را شارع بیان می‌کند این شروط و این مقارنات و این لوازم عرفیه و عقلانیه دیگر نیازی به گفتن ندارد الا اینکه در بعضی از موارد نظر شارع به نحوی است که یا ادخال شرط را و یا اخراج شرط را اقتضا می‌کند آن یک مطلب دیگری است که فرض بکنید مثلا در مورد حج داریم کسی که حج از او فوت بشود و مستطیع است سال بعد

بأى نحوكان باید به حج برود. خب بأى نحوكان یعنی چه؟ یعنی ولو متسکماً باید برود اگر مریض هم بود، که سال قبل اگر همین مرض موجب منع از استطاعت بود ولی الان استطاعت فعلیه با استطاعت سال قبل تفاوت کرده استطاعت فعلیه به نفس الحضور است بای نحوكان و لو جنازه اش را ببرند. و لو جنازه اش را ببرند باید برود ولو تمام این مدت را پیاده برود یعنی مسئله حج آنقدر مسئله مهمی است که اگر به مردن شده است باید سال بعد مکه برود اینقدر مسئله، مسئله مهمی است.

در اینجا این مسئله را برای انسان روشن می کند که استطاعت بعد فوات حج، مگر اینکه فرض کنید یک نفر نتواند. نتواند به هیچ وجه نتواند وقتی نتواند مثل اینکه بمیرد دیگر یا مثلاً فرض کنید راه بسته بشود دیگر وقتی که راه بسته شود خب شخص می تواند به خدا می گوید خب من پیاده هم می توانستم بروم ولی راه بسته است بال بهم بده پیرم والا با همین شرائط نمی شود یعنی شرائط عقلانیه در اینجا مفقود است. این استطاعت بعد فوات حج ما می بینیم با استطاعت قبل از فوات حج فرق می کند... **وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً ...** ﴿آل عمران، ۹۷﴾ این استطاعت بعد از فوت حج را شامل می شود، وقتی که شخص حج از او فوت می شود مستطیعاً، استطاعت ثانیه می آید در آنجا جایگزین می شود آن استطاعت ثانیه همین استطاعت **مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً** همین استطاعت را در اینجا شامل می شود امسال باید حج انجام بدهی مستطیعاً، اما این استطاعت، استطاعتی است که ولو ماشیاً باید بروی، ولو در حال مرض باید بروی، ولو بدون تخلیه سرب باید بروی، حتی بدون امنیت کشته هم شوی باید بروی می خواستی سال قبل بروی اگر تخلیه سرب نبود باز هم باید بروی اگر زاد نداشتی باز هم باید بروی پس ببینید مسئله استطاعت را در اینجا، اینکه الان مستطیع نیست استطاعتش فرق کرده است استطاعتش به نفس حرکت است همین که حرکت از او متمشی بشود مستطیعٌ ولی در سال قبل این نفس الحركه فقط استطاعت نبود، زاد یکی از محققات و شرائط استطاعت بود امسال نیست. راحله از شرائط و از علل جزئیه برای استطاعت بود ولی الان نیست. صحت در بدن از شرائط استطاعت بود سال گذشته اما الان نیست. تخلیه سرب از شرائط استطاعت بود ولی الان نیست «ما یقوت به عیاله» اینها همه از شرائط استطاعت سال گذشته است پس ما دو جور استطاعت داریم **وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً** در نزد شارع، اینهایی که دارم خدمتتان عرض می کنم ببینید از ریشه داریم می آئیم بالا یعنی آن منبع استنباط و اجتهاد از آن ریشه دارد می آید بالا اگر از این مقدمه شروع بشود حالا فرض کنید این مسئله را با آقایان گفته می شود می گویند نه آقا استطاعت فقط همان استطاعت اولی است این قضای مافات است استطاعت هم که ندارند، ما این بحث را کنار گذاشتیم، گفتیم این بحث عوامانه است آنچه که هست همان مفهوم استطاعت در آیه، همان مفهوم، دو صورت پیدا می کند صورت اول صورت استطاعت عرفیه است که آن را خود شارع هم بیان کرده صورت دوم استطاعت، استطاعتی که غیر عرفیه.

چشمت در بیاد می‌خواستی بروی پس شارع وقتی که می‌گوید **وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا** کسی که می‌تواند برود اما نرفت، امسال می‌توانی باید بروی، چه جوری می‌توانی؟ خودت می‌دانی این را دیگر خودت می‌دانی، زاد داری، نداری به من ربطی ندارد، در راه می‌میری یا نمی‌میری به من ارتباط ندارد، تخلیه سرب هست یا نه، هیچ ارتباط نداره، قوت عیال هست یا نه مربوط نیست، این دیگر حج شد جهاد، در جهاد هیچ این مسائل مطرح نیست، وقتی که بر شخص دفاع واجب می‌شود دفاع از اسلام، دفاع از حدود و مرز حدود اسلام وقتی که مطرح می‌شود دیگر در آنجا ما قوت عیال و این حرفها نداریم در آنجا زاد و راحله نداریم.

«کل شخص یقدر ان یدافع عن حریم الاسلام یجب علیه الحركة الی الحدود» این ملاک است شمشیر نداری چوب بردار، اسب نداری سوار الاغ بشو، هیچ کدام را نداری پیاده برو، در زمان اسلام لشکر اسلام مگر چند تا اسب داشتند؟ چند تا بیشتر نداشتند. در جنگ احد مگر چند تا اسب بود در جنگ بدر، در جنگ احد باز یک مقداری بود اگر آنها خیانت نمی‌کردند که این بلاها سر پیغمبر در نمی‌آمد در جنگ بدر چند تا اسب بود چند تا شتر بود همه پیاده بودند حتی بعضی‌ها شمشیر نداشتند. داریم حربه آهنی به دست گرفته بودند عوض از شمشیر، واجب است باید بروی کشته می‌شوی، خب بشو مگر آدم قرار است که همیشه زنده بماند. اگر این شخص بیاد بهانه بیاورد یا رسول الله شرط برای جهاد سیف است و من سیف ندارم پس بنابراین معافم از حکم جهاد. رسول الله چه می‌گوید؟ می‌گوید؟ سیف نداری بیا آن آهن را بردار برو می‌توانی از عقب بزنی تو سرش، می‌توانی که پرت کنی، هیچی نداری سنگ بردار با سنگ بزن، برو قایم بشو یواشکی بزن. دارد می‌آید تیرکمان دارد.

طالوت جالوت چی بود اینها را با تیرکمان زد دیگر، آنموقع که شمشیر نبود درست شد. پس در اینجا استطاعت در حج مثل جهاد می‌شود، کسی که به جهاد می‌رود باید مستطیع باشد؟ ببیند در اینجا جهاد شرط ندارد، وجوب جهاد باشد نه استطاعت در آنجا متنها استطاعت فرق می‌کند استطاعت به نفس القدره علی الحرکه این را می‌گویند استطاعت همین مسئله در مورد حج هم بهمین کیفیت است شارع می‌گوید: **وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا** هر کسی که بتواند، از شارع ما در اینجا سؤال می‌کنیم که هر کسی که بتواند چیست؟ می‌گوئیم نه خدا در اینجا برای هر کسی که بتواند یک تخفیف هائی قائل شده است، آن تخفیف چیست؟ این است که زاد و راحله داشته باشد. مسئله، مسئله جهاد نیست به این است که قوت عیال داشته باشد و برای رجوعش هم مازاد باید داشته باشد مثل جهاد نیست. اینکه که تخلیه سرب داشته باشد، ولی در جهاد نیست اصلا جهاد که تخلیه سرب ندارد اصلا جهاد خودش کل اصل مسئله به شرط منتفی است، اینها هیچ کدام نیست پس شارع آمده استطاعت را در مسئله حج به استطاعت عرفیه عقلائیه تصویر و تفسیر

کرده زاد و راحله برای سفر لازم است عرض کردم در ممالک بعیده، حالا ممالک قریبه خب فرض کنید که پیاده می آیند تازه از مدینه تا مکه اش با کاروان و اینها می رفتند همین از مدینه تا مکه ۲۵ سفر امام مجتبی حج مشرف شد که اغلب اینها با پای پیاده بود. حالا کسی که فرض کنید منزلش در بیست فرسخی مکه است، حالا مدینه هفتاد فرسخ است اگر بیست فرسخی مکه باشد، سی فرسخی مکه باشد، یا پانزده فرسخی مکه فرض کنید که باشد این وجوب حجت حتما به راحله است.

یعنی با پای پیاده وقتی که می تواند بیاید چند روز بیشتر طول نمی کشد، فرض کنید که حج در کربلاست افراد هم در نجف هستند این همه مردم از نجف پیاده می روند به کربلا این همه الان در اربعین از اقصی نقاط عراق با پای پیاده می آیند می روند در کربلا. حالا اگر حج فرض کنید در کربلا بود می گفتیم از نجف که می خواهیم برویم کربلا حتما باید راحله داشته باشیم. مرکب داشته باشیم، و الا واجب نیست این هم بنشینند در خانه تا از آسمان براق بیاید در کنارش! تصویر آقایان از حج این است! یعنی باید بنشیننی توی خانه لنگت را هم بیندازی روی آن لنگت در انتظار بمانی یک براقی از آسمان بیاید آنهم ملائکه بیایند زیرت را بگیرند خودت هم بلند نشو زیرت را بگیرند بنشانند روی براق تا تو را به مکه برسانند!! آنوقت شرط برای وجوب حاصل می شود! آنوقت آن دنیا هم خدا می گوید که من هم چطوری براق برای شما می فرستم و زیرتون را می گیرم!

ولی یک جور دیگر شرط برای استطاعت یک شرط عقلانی است. در مورد نماز جمعه داریم تا دو فرسخ شخص ماشیا واجب است بیاید نه اینکه بر راحله وقتی که نماز جمعه واجب است شخص تا دو فرسخ بیاید دو فرسخ هم برگردد می شود چهار فرسخ پیاده و ماشیا باید حرکت کند مگر در نماز جمعه نداریم؟ اهمیت صلاهی جمعه اقتضا می کند که شخص بیاید و این زحمت را به خود بدهد مگر همه جا باید عبادت از روی راحتی باشد؟ کی گفته؟ کی گفته بایستی همیشه با آب خنک و نمی دانم باد زدن ملائکه و تخت روان گذاشتن اینجوری عبادت بشود؟ نه اینطور نیست اگر مسیر انسان مسیر کمال است باید این عبادت را هم متحمل بشود و این مشقت را باید متحمل بشود مگر شما نمی خواهید کامل بشوید، مگر شما نمی خواهید به مقصد برسید، مگر شما نمی خواهید از نفس بیرون بیایید، باید در بنز دویست میلیونی شما را سوار کنند و نماز جمعه تشریف بیاورید؟ بفرمائید، بعد هم در را باز بکنید و اینور و آنور بروند و تا آن دو متری تشریف بیاورند و یکی بیاید در باز کند تا آقا تشریف بیاورند این است!؟

یا نه اگر نماز جمعه واجب است طبق نص روایت باید ماشیا حرکت کنی. دو فرسخ پیاده بیا طوریت نیست اگر می توانی پیاده بیا اگر نه، اگر نمی توانی آن وجوب ساقط است ولی وقتی که می توانی باید بیائی این دو فرسخ را بیائی و این دو فرسخ را هم برگردی تا یازده کیلومتر بیائی یازده کیلومتر بیست و دو کیلومتر باید

پیاده بیائی، برای یک ورزش خوبی هم هست!! این کار را بایست انجام بدهی چرا چون صلاهی جمعه اهتمامش اقتضا می کند که به این کیفیت باشد حالا اگر شما این را به عرف عرضه بدارید عرف می گوید نه یک همچین قضیه ای نیست یک همچین مسئله ای نیست، یک شخصی بیاید برای یک نماز بخواند بیاید فرض کنید این مسافت را بخواند طی بکند، اما اگر شما بیایید برای عرف اهمیت نماز جمعه را بیان کنید کسی که به نماز جمعه برود تمام گناهان او که از هفته قبل نماز جمعه تا این هفته است همه گناهان او پاک می شود مگر آدم خره که نرود؟ این که ما مسامحه می کنیم بخاطر این است که در تفکر ما ایراد و اشکال وجود دارد. اهتمام به تکامل در ما وجود ندارد اهتمام به خروج از ذنوب و گناهان در ما وجود ندارد. اهتمام به رشد و خروج از نفسانیات در ما وجود ندارد اگر اهتمام به این مسئله وجود داشت، اگر اهمیت این عبادت برای ما محرز شده بود، دو فرسخ که هیچی چهار فرسخ هم پیاده می رفتیم، چهار فرسخ پیاده می رفتیم مگر الان افراد نمی روند. در عرفات وقتی که شخص ببیند که ماشین او را نمی تواند به مشعر برساند، همینطوری در عرفات می ماند؟ یا نه راه می افتد می رود؟ چرا؟ نرود حجش باطل است، چون حجش باطل است، می گوید پیاده تا مشعر را می روم حالا راهی نیست، البته هفت هشت کیلومتر بیشتر نیست می گوید پیاده تا مشعر را می روم، نروم حجم باطل است، این همه خرج کردم این همه در اینجا مصیبت کشیدم از زن و بچه دور شدم پدرم در آمده حالا عیب ندارد بگذار این هفت هشت کیلومتر را پیاده بروم اینجا مسئله را چی می فهمد وقتی می فهمد عرف می گوید باید بروی، پس بنابراین بسیاری از قضاوت هائی که ما می کنیم بخاطر ارتکازات غیر متعارف و غیر عقلانیه عرفیه است یعنی ارتکازاتی است که برخلاف واقع در ذهن قرار گرفته است.

اللهم صلی علی محمد و آل محمد